

Az olvasó ember

Márkus Béla 70. születésnapjára

1993-at írtunk, amikor Márkus Béla a debreceni egyetemre került. Az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-német szakos hallgatóiként még nem sejtthettük, mit jelent számunkra az, hogy Görömbei András hazaérkezésével Finnországból összeáll a Kossuthon a nagy triumvirátus: Imre László, Görömbei, Márkus, a régi jó barátok, a legendás három testőr, akik miatt egyszeriben jó lett debreceni magyar szakosnak lenni.

Mindháromuknak megvolt a maga külön legendája. Márkus Béla neve az *Alföld*del fonódott össze. Debreceni diákként szorgosan olvastuk a folyóiratot (már persze a magyarosok közül azok, akik folyóirat-olvasók voltak, mert akkoriban még ilyen diák is akadt), én magam rendszeresen megvásároltam a *Tiszatáj*jal, *Kortárssal* és alkalmanként más lapokkal együtt. Még nem értettem, csak éreztem annak a jelentőségét, hogy a Márkus által szerkesztett *Alföld* egyszerre közölte Sütő Andrást és Tandori Dezsőt, Csurka Istvánt és Mészöly Miklóst. Ennek a jelentősége akkor vált nyilvánvalóvá, amikor, a kilencvenes évek közepétől, a teljes magyar irodalom helyett egyre inkább csak az irodalom egyik szeletének, a posztmodern irodalomnak a fóruma lett. Nem tudtuk még, milyen belső harcok vezethettek Márkus Béla távozásához; évek múlva, egy nagyerdei sörözés alkalmával – Görömbei András társaságában, de az sem lehetetlen, hogy Imre László is ott volt velünk a lomberdő árnyékolta teraszon – Tanár úr mesélt valamennyit a körülményekről, amelyek a főszerkesztői széktől az egyetemi docensi állásig vezették. A fiatalság pedig már csak ilyen hanyag, ha fontos kérdésekről van szó, jobban figyel a söröskorsón megbicsakló fénysugarak játékára, mint a beszélgetésre. A rá következő évek áldatlan kultúrharca persze utólag is megvilágította a lényegét.

És mi mindenképpen jól jártunk. Kaptunk egy olyan tanárt, aki egyazon lelkesedéssel beszélt a 45 utáni magyar irodalom szemináriumon Mészöly Miklós *Az ablakmosó* és Székely János *Caligula helytartója* című drámájáról, Sánta Ferenc *Húsz óra* és Krasznahorkai László *Sátántangó* című regényéről. Nem mon-

dom, bujkált némi kaján mosoly Márkus tanár úr bajsza alatt, amikor elvállaltam a *Sátántangó* fallogocentrikus világképét elemző tanulmány ismertetését, amely akkortájt – 94-ben vagy 95-ben – jelent meg az *Alföld* tanulmányrovatában. Márkus mégis csak akkor volt cinikus, ha a szakíró a mű mélységei helyett szívesebben mártózott meg a tudomány legfrissebb divatáramlataiban. A művet magát soha nem dobta oda irodalompolitikai játszomáknak. (Ezt persze meg sem kellene említenem, ha lett volna nem is csak egy, a kelleténél mindenesetre több ilyen tanárunk.)

Amit eleinte a szemináriumokon tapasztaltunk tőle, azt a maga teljességében mutatta fel a kilencvenes évek közepétől gazdagon kibontakozó irodalomtudományos munkássága. Kérlelhetetlen tényisztelet és szakmai szigorúság – sokszor a magánember szerző rovására. Márkusnál ugyanis a nem egy szerzővel ápolt személyes, sokszor baráti kapcsolat soha nem szoríthatta háttérbe a műértelmező szenvedélyt, amelyből kérlelhetetlenül bontotta ki esztétikai értékelését. Voltak is ebből sértődések (a költők és írók, mint tudjuk, könnyen megbántódnak), és ha olykor (mint minden nagy irodalomtörténész: Babitstól Németh Lászlón át napjainkig sorolhatnánk a neveket) részletkérdésekben tévedett is, az irodalomtörténeti távlat máig igazolja ennek az öntörvényű hozzáállásnak az örökérvényűségét.

Márkus Béla irodalmi látásmódját nem a kellő taktikai érzékkel előcítált irodalomelméleti tótumfaktumok tették hitelessé, mint sok pályatársánál (noha ő sem ódzkodott az új elméletek megismerésétől), hanem az a szinte ijesztő irodalmi tájékozottság, amelynek az alapja az olvasás volt. Hozzá foghatóan olvasott emberrel aligha találkoztam irodalmi pályám során. Mondogattuk is nemegyszer: amit Márkus nem ismer, az nincs is. (Bizony, magam kétszer is hűsba vágóan szembesülhettem ezzel. Első, *Farkasverem* című verseskötetemenél finoman megfeddett, hogy ezt a címet már a 30-as években lefoglalta Wass Albert, lévén első regényének címe. Mondta ezt akkor, 1996-ban, amikor még alig készülődött az a Wass Albert-kultusz, amelynek a vadhajtásait ő maga oly vitriolos tanulmányban nyesegette évekkel később. Második, *Lélekvesztő* című kötetemenél elszorult a torkom, amikor megláttam Tanár úr ábrázatát, csak már nem megint? De igen, ilyen című könyv is volt már, ma sem emlékszem a szerzőre, akit említett, s alig enyhíti szégyenemet, hogy az óta újabb verseskötet jelent meg ezzel a címmel.)

Tanár úr sohasem volt a divatok embere. Első kötete, a *Magányos portyázók* az akkoriban kevesek által olvasott határon túli magyar irodalom műveiről közölt tanulmányokat és kritikákat, az *Átdolgozások kora* Sarkadi Imre méltatlanul háttérbe szorult művészetére vetett fényt. Műértelmezői szenvedélye, mondhatni, bonckése alá került szinte a teljes vajdasági és felvidéki magyar irodalom, tanulmánykötetet szerkesztett Kányádi Sándor és Szilágyi István írásművészetéről, de az általa elemzett hazai írók is páratlanul színes palettáját adják a magyar irodalomnak, Oravecz Imrétől Bertók Lászlón, Tar Sándoron át Nagy Gáspárig, Utassy Józsefig és Borbély Szilárdig. Monográfiát írt Dobos Lászlóról és – leg-

újabbán – Ágh Istvánról, konferenciák állandó – fanyar humorával mindig izgalmas, a le-lecsukódó szemhéjak ellenszereként is javallt – résztvevője.

Igazából ezzel akartam kezdeni. Hogy bár régóta ismerem én Márkus Bélát: a kiváló tanárt, aki remek stilisztikai érzékével sokunk szakdolgozatát vagy doktori disszertációját magyarította; az érzékeny versolvasót, aki észrevételeivel segített válogatott verseskötetem gyarlóságait kigyómlálni (bizony még a címet: *Kijátszott holnap*, is az ő javaslatai közül választottam); de csak néhány éve, a *Hitel* szerkesztőjeként ismertem meg Márkus Bélát, az utánozhatatlan humorú levelezőpartnert. Akinek sokszor akkor is kedvem volna levelet írni, ha nincs érdemi mondandóm, csak hogy választ kapjak, amely felderít, megnevettet; ráébreszt arra, hogy élni csak humorral érdemes.

Egyik üzenetét, amely az idei júniusi hőségben érkezett az e-mail forródrótján, e tárggyal látta el: „egy rovott vezető olvasson, s ne a napon olvadjon!”

Kedves Tanár úr, iróniában is Mesterem, hadd válaszoljak most úgy: egy megtett hetvenes ne bízza el magát, hogy mostanig minden megtett. Olvasson és írjon tovább, mert még sokáig akarunk vitriolba mártott tollától félni és humorából életerőt nyerni.

